

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

**R.X.Alimov, O'.T.Xayitmatov, A.F.Xakimov, G.T.Yulchieva,
O.X.Azamatov, U.A.Otajanov**

AXBOROT TIZIMLARI

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
oliy o'quv yurtlariaro ilmiy-uslubiy birlashmalar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi kengashi
tomonidan oliy o'quv yurtlarining iqtisodiy ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun o'quv qo'llanma
sifatida tavsiya etilgan

Toshkent- 2013

R. X. Alimov, O'. T. Xayitmatov, A. F. Xakimov, G. T. Yulchieva, O. X. Azamatov, U. A. Otajanov "Axborot tizimlari" O'quv qo'llanma - T.: TDIU. 2013

Ushbu o'quv qo'llanmada axborotlashgan jamiyatni shakllantirishda axborot tizimlariga zamonaviy axborot texnologiyalarini tadbiq etishning nazariy, xam amaliy asoslari, ya'ni texnologiya, axborot texnologiyasi, rivojlanish bosqichlari, axborot, tizim, boshqaruv tizimi, axborot tizimi, avtomatlashtirilgan axborot tizimlarining tasnifi, ularning axborot, dasturiy, texnologik ta'minoti, elektron tijorat, elektron xujjat almashuv, komp'yuter tarmoqlari, axborot xavfsizligi masalalari to'liq yoritilgan. Bundan tashqari iqtisodiy sohalarda amaliy dasturlar paketlaridan foydalanish, xamda iqtisodiyotning statistika, buxgalteriya, bank, marketing sohalarida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va texnologiyalari bayon etilgan.

Mazkur o'quv qo'llanma iqtisodiy ta'lim yo'nalishida ta'lim olayotgan magistratura talabalari uchun mo'ljallangan.

Taqrizchilar:

M.A. Ismoilov – t. f. d., prof. "Dasturiy maxsulotlar va apparat-dasturiy majmualar yaratish" markazi bo'lim mudiri

S.X. Fayzullaev – t.f.n., dots. TKTI "Informatika. Avtomatik boshqaruv" kafedrasida dotsenti

MUNDARIJA

Kirish	6
1- bob. Jamiyatni axborotlashtirish	
1.1. Axborotlashgan jamiyatni shakllantirish jarayonlari	9
1.2. «Axborot tizimlari» fanini o'qitish maqsadi va asosiy vazifalari	16
1.3. O'zbekiston Respublikasi axborotlashtirish milliy tizimini shakllantirishning xuquqiy bazasi	17
1.4. O'zbekistonda yagona iqtisodiy axborot tizimlarini qurish kontseptsiyasi	20
1.5. Axborot - kommunikatsiya bozorining jamiyat iqtisodidagi roli	25
1-bob bo'yicha xulosalar	29
2-bob. Avtomatlashtirilgan axborot tizimlarining asosiy komponentlari	
2.1. Axborot tizimlari tushunchasi	30
2.2. Biznesda axborot tizimlari	33
2.3. Avtomatlashtirilgan axborot tizimlari	35
2-bob bo'yicha xulosalar	38
3-bob. Axborot texnologiyalari	
3.1. Axborot texnologiyasi iqtisodiy informatikaning qismi sifatida	39
3.2. Axborot texnologiyalari taraqqiy etishining asosiy bosqichlari	44
3.3. Texnologiya, axborot texnologiyasi va zamonaviy axborot texnologiyalarining imkoniyatlari	49
3.4. Avtomatlashtirilgan axborot texnologiyalarining turkumlanishi	52
3-bob bo'yicha xulosalar	54
4-bob. Axborot tizimlarini boshqarish	
4.1. Iqtisodiy axborot tizimi. Iqtisodiy tizimlarni o'rganishda tizimli yondashuv	55
4.2. Iqtisodiy ob'ektning boshqarishning avtomatlashtirilgan axborot tizimi	58
4.3. Qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlash axborot texnologiyasi	63
4.4. Iqtisodiy axborot tizimlarining modellari	66
4-bob bo'yicha xulosalar	71
5-bob. Ma'lumotlar bazasini boshqarish tizimlari	
5.1. Ma'lumotlar banki tushunchasi va uning tarkibi	72
5.2. Ma'lumotlar bazasini tashkil qilish tamoyillari	76
5.3. Axborotlar bazasini tashkil etish va yuritishning dasturiy vositalari	79
5.4. Relyatsion ma'lumotlar bazasi va uning imkoniyatlari	83
5-bob bo'yicha xulosalar	88

6-bob. Komp'yuter tarmoqlarining modellari va texnologiyalari	
6.1. Komp'yuter tarmoqlarining turlari	89
6.2. Telekommunikatsiya. Global komp'yuter tarmog'i – Internet	90
6.3. Internetning afzalliklari va kamchiliklari. Internet tarmog'ida ishlash	94
6-bob bo'yicha xulosalar	99
7-bob. Komp'yuter tizimlarining axborot xavfsizligi	
7.1. Zamonaviy axborot jamiyatida axborot xavfsizligi	100
7.2. Axborotni himoyalash tizimlari	103
7.3. Kompyuter viruslari va ularning turlari	106
7.4. Virusdan himoyalash dasturiy vositalarining tavsifi	109
7.5. Axborot havfsizligini ta'minlashda biometrik usullardan foydalanish	111
7-bob bo'yicha xulosalar	114
8-bob. Amaliy dasturlar paketlari	
8.1. Amaliy dasturlar paketlarining tasniflanishi	115
8.2. Servis dasturiy ta'minot	119
8.3. Dasturiy mahsulotlar tavsifi	120
8-bob bo'yicha xulosalar	122
9-bob. Iqtisodiy sohalarda amaliy dasturlar paketlaridan foydalanish	
9.1. BEM – Buxgalterga Elektron Madad amaliy dastur paketida ishlash	123
9.2. 1C: Buxgalteriya 8,0 amaliy dastur paketi imkoniyatlari	126
9.3. TSP amaliy dastur paketida ishlash	127
9-bob bo'yicha xulosalar	139
10-bob. Davlat sektorida elektron boshqaruv usullari	
10.1. Davlat sektorida boshqarishning elektron usulini qonunchilik asosida rivojlantirish	140
10.2. Elektron xujjat almashuvi tizimi	142
10.3. O'zbekiston Respublikasida elektron xokimiyatning xolati va ravnaqi	143
10.4. O'zbekiston Respublikasida elektron xokimiyat modelining rivojlanish bosqichlari	145
10-bob bo'yicha xulosalar	148
11-bob. Elektron tijorat - biznes samaradorligini oshiruvchi manba	
11.1. Internet – elektron tijoratning asosi	149
11.2. Elektron to'lov texnologiyasi	150
11.3. Interaktiv moliyaviy amallar	151
11.4. Elektron tijorat va elektron to'lov tizimi	152
11.5. Internet – logistika	153
11-bob bo'yicha xulosalar	154
12-bob. Intellektual tizimlar va texnologiyalar	
12.1. Sun'iy intellektning rivojlanish tarixi	155

12.2. Sun'iy intellekt rivojlanishining yo'nalishlari	158
12.3. Ma'lumotlar va bilimlar	160
12.4. Bilimlarni taqdim etishning modellari	161
12-bob bo'yicha xulosalar	166
13-bob. Neyron tarmoq texnologiyalari	
13.1. Neyron to'rlarini tashkil qilish to'g'risida ma'lumot	167
13.2. Neyron to'rlarining tarixi	172
13.3. Neyron to'rlarini ishlab chiqarishning turli sohalariga tadbiqu	173
13.4. Neyron to'rlarini kompyuter dasturi sifatida namoyon bo'lishi	174
13-bob bo'yicha xulosalar	174
14-bob. Iqtisodiy sohalarda zamonaviy axborot texnologiyalari va tizimlaridan foydalanish	
14.1. Statistika sohasida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va texnologiyalari	175
14.2. Buxgalteriya hisobida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va texnologiyalari	183
14.3. Bank faoliyatida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va texnologiyalari	189
14.4. Marketing faoliyatida avtomatlashtirilgan axborot tizimlari va texnologiyalari	199
14-bob bo'yicha xulosalar	203
15-bob. Zamonaviy axborot texnologiyalari va tizimlarining rivojlanish tendentsiyalari	
15.1. Zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llashning samarasi	204
15.2. Axborot texnologiyalari rivojlanishining tendentsiyalari	207
15.3. Masofaviy ta'lim - elektron ta'lim tizimi	208
15-bob bo'yicha xulosalar	216
Glossariy	218
Nazorat savollari	223
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati	225